

Beýtulmukaddes Selaheddin Eýýubydan soñ nämüçin haçparazlara berildi?

Category: Kitapcy,Sözler,Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Beýtulmukaddes Selaheddin Eýýubydan soñ nämüçin haçparazlara berildi? BEÝTULMUKADDES SELAHEDDIN EÝÝUBYDAN SOÑ NÄMÜÇİN HAÇPARAZLARA BERİLDİ?

Altynjy haçly ýörişleri

Selaheddin Eýýuby Beýtulmukaddesi (Ierusalimi) halas edenden soñ bu ýagdaý hemişelik dowam etmändir. Kän wagt geçmänkä haçparazlar bilen düýpli çaknyşyga girilmezden şäher yzyna gaýdyp berilipdir.

Taryha «Diplomatiki haçly ýörişi» diýip giren we Beýtulmukaddesiň gaýtadan günbatarlylaryň eline geçmegine

sebäp bolan ýöriş biri-birinden täsin hadysalar bilen doly. Hemme zatdan ötri haçparazlaryň başynda musliman dosty, hatda käbirleriniň aýtmagyna görä musliman bolan Fridrih II bardy.

Fridrih II

Birnäçe musliman alymyny howandarlygynda saklan, yslama dahylly hemme mukaddeslikleri goragy astyna alan bu korol öñki haçparaz korollarynyň birine-de meñzemeýärdi.

Onuň duşmany eýýuby soltany El-Kämil bilen dostluklg gatnaşygy bolsa taryhda uly yz galdyrypdy.

Meşhur geografiýaçy alymlardan El-Idris ýaly adamlar Fridrih II-niň penakärligindäki alymlaryň diñe biridi.

Geliň, bu täsin haçly ýörişe we diplomatiki kanallar arkaly haçparazlaryň eline geçmegine ýakyndan ser salalyň.

- **Nemes imperatory Fridrih II we eýýuby soltany El-Kämiliň dostlugy**

Fridrih II Sisiliýada dünýä inipdi.

Italiýada ýerleşen bu ýarymadada iki asyr çemesi wagt ýaşan

yslam döwleti gurlupdy.

Ebu Abdylla el-Karani, Ebu Said ibn Ybraýym, Ebu Bekir es-Sikilli, Ibn Abi Usaýbiá, meşhur pelsepe daşyny gözleýji Ibn el-Muaddib Sisiliýanyň ýetişdiren saýlama alymlaryndandy.

Fridrih II bir ýandan Sisiliýadaky yslam jemgyýetine uly simpatiya bilen garan bolsa, beýkeki bir ýandan warwarlyklary bilen tapawutlanan haçparaz korollaryndan zyýada duşmany Selaheddin Eýýubynyň mukaddes ýerlerde döreden üýtgeşmesine haýran galýardy.

Nemes korolynyň yslama duýan gyzyklanmasy we muslimanlara bolan hoşniýetli garaýsy eýýuby soltany El-Kämil bilen ikitaraplaýyn ynanyşma we bilesigelijilige öwrüldi.

Iki hökümdaryň biri-birleri bilen alşan hatlary asyrlar boýy garpyşyp gelen iki medeniýetiň biri-birini açmagyna getirdi.

Ibn Wasyl bularyň arasyndaky hatlaryň degişlilikini şu sözler bilen habar berýärdi:

«Imperator bilen El-Kämiliň arasyndaky hat alyşmalar dürli ugurlar boýunçady we bu hatlarda imperator El-Kämile hikmet ylmynyň, geometriýanyň, matematikanyň meseleleri hakynda soraglary berýärdi.

Fridrih II

Fridrih II birnäçe ýewropa diliniň ýany bilen arap dilinde-de suwara gepläp bilyärdi. Ol Ibn Rošt, El-Kindi ýaly beýik alymlaryň kitaplaryny Napoli uniwersitetinde günbatar dillerine terjime etdirip Renessansyňam düýbüni tutdy.

Ibnül-Furat ýaly görünüklü arap taryhcylary Fridrih II-niň yslama girendigini, emma eýeleýän wezipesi sebäpli muny aç-açan yqlan edip bilmändigini öñe sürüpdi.

Günbatar dünýäsiniň iň üýşmendiriji meseleleriniň başynda Fridrih II-niň musulman hökmünde kapyrlaryň arasyňa goşulandygyna esaslanýardy. Şular ýaly tutaryksyz gep-gybatlaryň ýaýramagyndan soň Fridrih II-niň Sisiliýadaky musulmanlara basyşy güýçlendirmegi bolsa, gapma-garşylykly sorag alamatlarynyň döremegine sebäp bolýardy.

Imperator Beýtulmukaddese ýakynlaşdygysaýy musulmandan has jogapkärçilikli ýagdaýda yslamyýete çemeleşen bolsa, ýene şol adam öz ýurdunda musulmanlary zalymlarça öldürip, yslamyýetiň öñüne böwet basmaga synanşýardy.

Musulmanlar frontunda bolsa hiç hili täze üýtgeşme ýokdy. Hemise bolşy ýaly Beýtulmukaddesiň hojaýynlary özara tagt dawalary bilen ber-başagaýdylar.

Eýýuby soltany El-Kämiliň Fridrih II-ä ýakynlaşmagynyň iň uly sebäbi-de şudy.

Beýtulmukaddes asyrlarboýy şu sebäpden basybalyjylaryň golastynda galypdy. Indem bir musulman soltany häkimiyét ugrundaky söweşinde üstün çykmak üçin haçparaz hökümdaryna özüne goldaw bermek şerti bilen Beýtulmukaddesi wada berýärdi. Beýtulmukaddesi soltan El-Kämiliň dogany El-Muazzam elinde saklaýardy. Soltan şäheriň özüne uly howp hasaplaýan doganynyň elinde bolanyndan haçparazlaryň hökmi astynda bolanyny gowy görýärdi.

Beýtulmukaddesiň emiri El-Muazzam bolsa bu hapa söwdalaşygyň garşysynda şu haty ýollady: «Hojaýynyňa aýt, men başgalary ýaly däldirin, (olara görkezip biljek) diňe gylyjym bardyr».

Papalyk we nemes imperatory

- **Nemes imperatory hatybizar edilýär**

Bütin bu bolup geçýän wakalaryň dowamynda nemes imperatorynyň prosese düýpden çemeleşmegine takat getirip bilmedik Watikan goşun toplap Beýtulmukaddesiň üstüne ýöriş etmegi meýilleşdirýär.

Fridrih bu bimahal ýörişi oñlamasa-da, goşuny bilen ýola çykdy, ýöne syrkawlady.

Rim papalygy şundan soñ garaşylmadyk karara gelip, imperatory hatybizar (aforoz) etdi:

«Aç-açan ýagdaýda imperator Fridrihiň aforoz edilendigini yqlan edýäris. Sebäp ol bellenen wagtda deñizi aşmady, ol ýere kesgitlenen pul mukdaryny ibermedi, mukaddes ýerlere ýardam etmek üçin ol ýerde iki ýyllyk çykdajylarynyň ýerini doljak müň esgeri ugratmady, ylalaşyk şertnamasyndaky şu üç maddanyň talaplaryny bozdy. Shoñ üçin özuniňem razylaşyşy ýaly aforoz edildi».

Hatybizar edilendigine garamazdan Fridrih II Gündogar ýörişine

çykypdyr we ilki Kipri golasyna alyp, Palestinanyň üstüne gaýdypdyr. Rim papasy muňa garamazdan ony hatybizar etmek hakdaky kararyny ýatyrmaydy.

Haçparaz goşun bölümleri iki aýry orda bolup Palestinany basyp almaga girişipdir. Rim papasynyň adyndan hereket edýän goşunlar ýakyp-ýumrup, talap öňe süýsen bolsa, Fridrih II has ünsli öňe süýşyärdi we eýýubylar bilen diplomatiki gatnaşygyny kesenokdy.

Beýtulmukaddesiň emiri El-Muazzamyň aradan çykmagy ähli hasaplary we deňagramlylygy üýtgedip taşlapdyr.

Bu üýtgesmeden soň El-Kämil günbatarlylara Beýtulmukaddesi bermegi wada berendigine puşman edipdir, emma onuň bu hyýanaty sebäpli iki uly haçparaz ordasy musulman ýurtlaryň serhedine gelip ýetipdi.

Elbetde, Fridrih II üçinem işler ugruna gitmändir, çünkü ol 1228-nji ýylda Ýafanyň üstüne gaýdan wagtynda Rim papalygy Sisiliýadaky oňa degişli birnäçe galany we şäheri eýelemäge başlapdy.

Şular ýaly bulam-bujarlyklar bolup durka eýýuby soltany El-Kämil diňe öz hökümdarlygyny gorajak bolup musulmanlar üçin masgaraçylykly Ýafa şertnamasyny baglaşypdyr.

Ýafa şertnamasy bilen Beýtulmukaddes, Bethlehem, Nazareth şäherleri, Montfort, Toron galalary bilen birlikde Jelile sebiti we Saýdantň bir bölegi haçparazlaryň ygtyýaryna berildi.

Başgaça aýdanda, ýeke gylyç gyndan çykarylmazdan ugrunda yüz müňlerçe şehit berilen Beýtulmukaddes haçparazlara altın şakäsede mürähet edildi.

Şertnamada musulmanlaryň peýdasyna bolan maddada bellenilişi ýaly Beýtulmukaddesde «Kubbetüs-Sähra» we «El-Aksa» metjitleri bilen «Haremi-Şerif» musulmanlaryň elinde galýardy we musulmanlar islän wagty, hiç bir tölegsiz bu ýerlere gelip bilýärdi.

Ahyrynda 1229-nji ýylyň 17-nji martybda Fridrih II Beýtulmukaddese girip, özünü şäheriň koroly diýip yylan etdi. Ol şähere aýak basanda Selaheddin Eýýubynyň ýörelgesine eýerip, musulmanlara uly hormat-sylag edipdi.

Ibn Wasylyň aýtmagyna görä, metjite gezek gelende ýanyndaky popyň eli Injilli musulmanlaryň mukaddes ybadathanasyna girmäge synanyşanda, şeýle sözler azgyrylypdy:

– *Haýyn! Sen näme alyp getirýän bäri! Ant içýärin, şu ýerik siziň biriňiz rugsatsyz gelse gözünü oýaryn. Biz soltan El-Kämiliň gullarydyrys we şoňa boýun egýaris. Soltan bu buthanalar üçin bize nähili merhemet etdi, sizem bolşuňyz bilen hetdiňizden aşmaň!*

Her niçik bolanda-da, nähili aklamaga synanyşysa-da, Selaheddin Eýýubynyň mirasy Beýtulmukaddes indi musulman ýolbaşçylaryň emelsizligi sebäpli elden giden şäherdi.

Eýýubylar bu hadysadan soň kän wagt geçmänkä mongollaryň gazabyna uçrap taryhdan syrylyp-süpürilup aýrylan bolsa, Beýtulmukaddes türki halklaryň gul edilip satylan çagalaryndan düzülen mamlýuk goşunlary tarapyndan halas edilipdi we sebitdäki ähli haçparaz galyndylaryň ýoguna ýanylypdy.

Mehmet MAZLUM ÇELIK / @MMazlumcel
celikmehmedmazlum@gmail.com

Penşenbe 26.12.2024 ý. Taryhy makalalar